

СУЧАСНА ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВВНЗ ДО КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню сучасної практики розвитку культуротворчої компетентності майбутніх викладачів ВВНЗ.

У змісті наукової розвідки визначено існуючі проблеми, найвизначніші здобутки та перспективи досліджуваного питання.

Автор дослідила як розходження у розумінні культуротворчої компетентності, так і у визначенні шляхів і підходів до її розвитку у системі професійної підготовки військових педагогів.

Ключові слова: культуротворча компетентність, педагогічна технологія, інтерактивне навчання, технологія ситуативного аналізу (кейс-технологія).

Постановка проблеми. Сучасне бачення підготовки військових фахівців до педагогічної діяльності визначається переходом на компетентнісну модель навчання, яка передбачає не лише опанування найвизначнішими досягненнями зарубіжної і вітчизняної культури, але й активну творчу діяльність усіх суб'єктів освітнього процесу. У зв'язку з цим зростають вимоги суспільства до професійної підготовки військових педагогів, яка повинна орієнтуватися на становлення людини культури, здатної до прийняття нестандартних ідей, способів дій, продукування нових знань.

Для досягнення позитивних зрушень на цьому шляху у вищій військовій освіті пріоритетними мають стати підходи, спрямовані на гуманітаризацію навчального процесу, активізацію пізнавальної діяльності, налагодження діалогічної взаємодії суб'єктів навчання.

Актуальність статті зумовлена необхідністю посилення гуманітарної компоненти педагогічної освіти шляхом переорієнтації вищої школи з традиційного культурологічного підходу на культуротворчий, спрямований на формування особистості, здатної до творчої діяльності, самовдосконалення і саморозвитку на основі культурних цінностей.

Мета статті – вивчити та узагальнити сучасну практику професійної підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ до культуротворчої діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проведений аналіз джерельної бази дослідження засвідчив, що у сучасній науці проблема розвитку культуротворчої компетентності майбутніх викладачів ВВНЗ є новою і недостатньо розробленою.

На актуальність порушеної проблеми вказують дослідження О. Бойка, А. Вітченка, Ю. Красильника, В. Маслової, В. Міщенко, М. Науменка, М. Нещадима, В. Телелима, В. Ягупова та інших учених. У працях цих науковців проаналізовано шляхи становлення української військової

педагогічної науки, розкрито основні дидактичні аспекти підготовки військових педагогів у системі ВВНЗ.

Аналіз праць свідчить, що останніми роками зростає кількість наукових розвідок, у яких питання військової дидактики розкриваються у руслі гуманістичної парадигми військової освіти.

Порівнюючи традиційну та гуманістичну освіту, М. Нещадим указує їх головні відмінності та визначає переваги. Зокрема, вчений зауважує, що гуманістична парадигма утверджує принципово нові взаємовідносини між військовими педагогами та курсантами (слухачами), які передбачають підготовку викладачів, здатних до діалогічних форм навчання, спрямованих на формування високорозвинутої особистості. Для розкриття сутності окресленого поняття важливого методологічного значення набуває думка М. Нещадима стосовно того, що підґрунтям сучасної військової освіти має стати полікультурний діалог [8].

Як справедливо зазначають учені, посилення гуманітарної складової змісту освіти, професійної підготовки забезпечить особистісний розвиток майбутніх викладачів, стимулюватиме здатність до творчості.

У тому, що стрижнем професійної діяльності викладача ВВНЗ мають стати творчість, пошукова діяльність у поєднанні з практичною реалізацією її результатів, переконує Ю. Красильник. Зокрема, у статті “Особливості підготовки магістрів педагогіки вищої школи в сучасних умовах” її автор наголошує, що залучення слухачів до творчості можливе за умови широкого застосування різноманітних технологій активізації пізнавальної діяльності. До них вчений відносить інтерактивні технології навчання, технології проблемного навчання [4, с. 176].

Ю. Приходько у статті “Діалог у системі особистісно-орієнтованої самостійної навчально-пізнавальної діяльності” зазначає, що розвиток мотивації, творча діяльність слухачів військових вишів можливі через упровадження діалогічного підходу. Згідно поглядів науковця, встановлення діалогу можливе за умов дотримання суб’єкт-суб’єктних відносин у процесі навчання [11, с. 29].

Т. Ісаєнко наголошує, що діяти творчо у професійній діяльності військових фахівців спонукають військові традиції. Вчена акцентує увагу на їх пріоритетності у виробленні та закріпленні моральної культури офіцерів.

На важливості гуманітарних дисциплін у формуванні духовного світу військових фахівців вказує дослідник К. Панасюк. Підкреслимо важливу думку вченого щодо ширших (у порівнянні з технічними й природничими) можливостей художньої літератури. Своєрідною настановою можна вважати зауваження вченого стосовно того, що усі викладачі гуманітарних дисциплін ВВНЗ повинні звертатися у процесі власної педагогічної діяльності до мистецтва, використовувати його розвивальний і виховний потенціал [9].

Одночасно із визначенням позитивних тенденцій у системі підготовки викладачів ВВНЗ, провідні вчені наголошують на негативних явищах, які призводять до зниження якості професійної освіти.

В. Маслов у статті “Актуальні фактори розвитку військової освіти” визначає причини, що призвели до зниження якості професійної підготовки науково-педагогічних працівників військових вишів. Перш за все дослідник вказує на зниження інтересу викладачів до професійного вдосконалення, скасування конкурсів кращих лекторів-методистів, кращих ораторів, відсутність чіткої системи мотивації до творчості, посилення бюрократичної складової у навчально-виховному процесі [6, с. 145]. До шляхів підвищення рівня професіоналізму викладачів учений відносить дотримання військових традицій, прагнення до освіти і культурного розвитку; готовність запозичувати чужий позитивний досвід; оптимізм у стосунках і взаємодії з іншими людьми [6, с. 140-142].

У науковій розвідці “Педагогічна творчість як основа формування інтелекту військового спеціаліста” В. Міщенко зазначається, що у сучасній підготовці військового викладача переважають зниження рівнів емоційності та науковості у викладенні навчального матеріалу. Вчений визначає творчість педагога як здатність відійти від стандартних рішень, прагнення до нових звершень, як стиль діяльності, який відзначається такими ознаками:

творче самовизначення і творча позиція, гнучкий спосіб реагування на завдання, які висуває навколишня дійсність;

творча продукція – принципово нові, оригінальні винаходи в педагогічному процесі, оригінальні методики;

творче мислення та саморефлексія, самоаналіз [7, с. 28].

Науковець Є. Литвиновський встановлює, що військова освіта має авторитарний характер, спрямована на соціалізацію особистості з позицій її максимальної користі для Збройних Сил України, а індивідуальний розвиток, тих, хто навчається, відповідність їх здібностей обраному фаху в багатьох випадках не враховується [6, с. 128]. Вчений пропонує власне бачення вдосконалення процесу професійної підготовки слухачів ВВНЗ, який має бути спрямований на вдосконалення творчих методів і форм навчання [5, с. 131].

Окреслюючи сучасні підходи до технологізації вищої освіти, А. Вітченко акцентує увагу, що основними недоліками в організації навчально-виховного процесу майбутніх викладачів ВВНЗ є недостатня самостійна робота слухачів [3, с. 55].

Отже, більшість дослідників переконані, що викладач вищої військової школи повинен не просто засвоювати професійно важливі знання, а розробляти творчі підходи, постійно самовдосконалюватись як у професійному, так і в особистісному плані.

Аналіз змістової складової робочих начальних програм свідчить про те, що у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ приділяється недостатня увага питанням, спрямованим на розвиток культуротворчої компетентності. Зазначимо, що у сучасній практиці професійної підготовки військових педагогів перевага надається традиційному культурологічному підходу, який орієнтований на репродуктивне засвоєння знань.

З огляду на вимоги часу, викладання гуманітарних та професійно орієнтованих дисциплін у системі навчання майбутніх викладачів ВВНЗ має здійснюватися на основі культуротворчого підходу, згідно з яким особистість розглядається не лише як «споживач» культури, а в першу чергу як її носій та творець.

Основна ідея культуротворчого підходу полягає у тому, що професійна підготовка майбутніх військових педагогів має бути спрямована не на передачу знань, а на збагачення практичного досвіду, що забезпечить саморозвиток, самоосвіту та самовдосконалення особистості.

Формування професійного і життєвого досвіду майбутніх викладачів ВВНЗ, їх духовних цінностей, здатності до цілісного сприйняття світу, готовності до збереження, передавання, відтворення та розвитку культурних надбань в умовах професійної діяльності можливе за наявності високої гуманістичної культури. Сучасний слухач, отримуючи навчальну інформацію, повинен зробити вибір особистісних цінностей, знань і вмінь, відповідно до своїх життєвих орієнтацій, перетворити інформацію у систему особистісних смислів, які стануть підґрунтям професійного і життєвого досвіду.

Особистісне становлення майбутніх педагогів у культурі і для культури може бути реалізоване лише у діалозі, під яким розуміємо форму взаємодії викладачів і слухачів у процесі якої створюється новий культурний продукт.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що для розвитку культуротворчої компетентності принципово важливою є організація навчання, яке б сприяло активізації творчих можливостей майбутніх фахівців, розвитку уяви, образного мислення, самовихованню особистості. Однією з важливих умов її набуття є вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін гуманітарного та професійно-орієнтованого навчання.

Важлива роль у створенні умов для реалізації культуротворчого потенціалу майбутніх військових фахівців належить навчальним підручникам та посібникам. Зміст навчальних підручників має активізувати роботу слухачів, викликати у них зацікавленість до навчання. Таким чином, сучасний підручник має бути орієнтований на те, щоб допомогти майбутнім фахівцям реалізувати свій творчий потенціал. Однак сьогодні простежуємо недостатню кількість підручників, які б відповідали визначеним вимогам. Більшість з них мають інформаційно-констатувальний характер і спрямовані на передачу знань. Дотепер прослідковується незначна кількість підручників, які залучають слухачів до аргументованих суджень, критичного мислення, діалогічної взаємодії, спрямовані на розвиток емоційних якостей особистості.

Значним внеском у розвиток інноваційної військової освіти є навчальний підручник “Військова психологія та педагогіка: інноваційний підхід”, розроблений авторським колективом кафедри суспільних наук Гуманітарного інституту НУОУ ім. Івана Черняхівського. Автори узагальнюють теоретико-методологічні і методичні засади професійної діяльності викладачів ВВНЗ, розкривають шляхи оновлення освітнього

процесу. Важливою для нашого дослідження є думка вчених щодо необхідності впровадження у сучасну практику професійної підготовки нових освітніх технологій, які передбачають “не стільки поповнення теоретико-методологічних знань суб’єктів учіння, скільки формування професійних умінь проектувати, конструювати процес навчання, аналізувати його результати” [2, с. 152]. Вкрай актуальним у вирішенні навчальних питань організації навчально-виховного процесу є розділ “Інтерактивні інформаційні технології в освіті”, автори якого розкрили методичні поради щодо організації інтерактивного навчання у військових вишах.

Вважаємо, що використання даного підручника сприятиме посиленню технологічності освітнього процесу, залучатиме суб’єктів навчання до інтерактивної взаємодії у процесі прийняття альтернативних рішень та розв’язання складних професійних завдань.

Суттєвим внеском для розвитку військового навчання і виховання є монографія О. Бойка “Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України”. Важливим для нас є дослідження, проведене вченим серед курсантів випускних курсів Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного щодо розкриття сутності і змісту особистісних, психологічних, моральних якостей викладачів ВВНЗ. За результатами опитування О. Бойко окреслив психологічний портрет викладача ВВНЗ, який включає:

- 1) “індивідуальні якості людини, тобто її особливості як індивіда, – темперамент, задатки тощо;
- 2) особистісні якості, тобто її особливості як особистості, – соціальна сутність людини;
- 3) комунікативні (інтерактивні) якості;
- 4) статусно-позиційні, тобто особливості положення, ролі, відношень у колективі;
- 5) діяльнісні (професійно-предметні) якості;
- 6) зовнішньо поведінкові показники” [1, с. 296-297].

З-поміж найважливіших якостей і потреб військового педагога вчений виділяє потребу у спілкуванні, здатність подумки ставити себе на місце іншої людини, здібність швидко розуміти наміри, помисли, настрої інших людей (володіти емпативними вміннями). На думку вченого, військовий педагог має володіти емоційним інтелектом, що становить собою душевність, спостережливість до прояву емоцій, рис характеру людини, її поведінки, вміння або здібність подумки уявити її внутрішній стан, а не приписувати їй свій власний або знайомий на основі досвіду [1, с. 297]. Вчений розкрив особливості впровадження у процес професійної підготовки управлінців-лідерів сучасних технологій навчання, зокрема кейс-технології.

Поділяємо думку О. Бойка про те, що впровадження кейс-технології формує у курсантів досвід роботи з фактичними навчальними проблемами, які наближені до реальних і допомагають набути навичок проблемного аналізу [1, с. 326]. Вважаємо, що технологія ситуативного аналізу (кейс-технологія) дозволяє активізувати навчально-пізнавальну діяльність

майбутніх військових викладачів, формує у них уміння вести дискусію, поглиблює досвід розв'язання складних життєвих і професійних проблем та збагачує систему цінностей, світогляд майбутніх фахівців.

З метою визначення сучасних підходів до розвитку культуротворчої компетентності майбутніх викладачів провели опитування науково-педагогічних працівників ВВНЗ.

Дослідження дало змогу з'ясувати, що більшість респондентів розуміють культуротворчий підхід як процес, спрямований на формування творчої особистості, здатної до створення нових цінностей, креативності.

На підставі отриманих даних виокремили критерії розвитку культуротворчої компетентності викладачів ВВНЗ:

професійна педагогічна культура;

гуманістичні знання;

креативність мислення;

ціннісні орієнтири особистості;

педагогічне мислення;

гнучкість у виробленні власних рішень у складних педагогічних ситуаціях;

здатність та готовність до співробітництва у творчій діяльності, діалогу;

уміння вести дискусії та відстоювати особисту точку зору;

багатство емоційного досвіду.

Зазначимо, що більшість опитаних педагогів (80%) на запитання “Чи готовий сучасний викладач вищої військової школи до реалізації культуротворчого підходу в системі фахової підготовки військових педагогів?” відзначили часткову готовність викладачів ВВНЗ.

На думку респондентів, для розвитку культуротворчої компетентності необхідні сприятливі педагогічні умови. Відповіді на запитання “Як, на Ваш погляд, забезпечити належний рівень культуротворчого розвитку слухачів ВВНЗ?” дали змогу виокремити об'єктивні та суб'єктивні умови розвитку культуротворчої компетентності.

До об'єктивних умов відносимо загальну гуманітаризація навчального процесу шляхом створення культуросвітнього середовища – (20%); впровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій – (17%); використання інтерактивних технологій навчання – (15%);

З-поміж суб'єктивних умов розвитку культуротворчої компетентності визначаємо високий рівень професійної компетентності науково-педагогічних працівників (15%); володіння усіх учасників навчання сучасними педагогічними технологіями – (13%); уміння налагоджувати педагогічну взаємодію – (10%); здатність приймати креативні рішення – (10%).

На підставі проведеного аналізу отриманих емпіричних даних дійшли висновку, що на сьогодні перед вищою військовою школою постала нагальна потреба підвищити рівень вузівського викладання. Важливою умовою підготовки викладачів ВВНЗ до культуротворчої діяльності є посилення

технологічності освітнього процесу. Як слушно зазначає І. Підласий, впровадження освітніх технологій у навчально-виховний процес дасть відповідь “на одне-єдине, але найважливіше питання – як діяти, щоб результати збіглися з поставленими вимогами? Як перетворити бажане на дійсне в найкоротший термін і не без надмірної витрати сил? Як максимально зблизити між собою те, що хотіли, і те, що маємо?” [10, с. 15].

Сьогодні у педагогічній практиці пріоритетного значення набувають технології, спрямовані на активізацію пізнавальної активності, розвиток комунікативних навичок, здатності до налагодження діалогічної взаємодії. Важливим аспектом педагогічної технології є система методів організації навчально-виховного процесу.

Відповіді респондентів на запитання “Яким методам організації культуротворчої діяльності слухачів Ви надаєте перевагу? Чому?” свідчать про те, що сьогодні у військових вишах перевага надається традиційним методам (рис. 1.1)

Рисунок 1.1. Методи, які використовують викладачі ВВНЗ під час організації культуротворчої діяльності слухачів

Аналізуючи відповіді, зазначимо, що серед традиційних методів навчання викладачі найчастіше використовують бесіду, переконання, усне викладення; з-поміж активних методів викладачі виокремлюють рольові ігри, проекти, круглі столи. Частина опитаних не розкрили зміст запитання, що свідчить про недостатню методичну підготовленість викладачів ВВНЗ.

За допомогою проведеного опитування нам вдалося встановити, що сутність культуротворчої компетентності викладача ВВНЗ полягає у наявності власного досвіду, здатності і готовності до творення особистісно значущих продуктів професійної діяльності у контексті світової культурної спадщини. Належний рівень культуротворчого розвитку майбутніх викладачів ВВНЗ забезпечить упровадження у навчально-виховний процес сучасних технологій навчання підвищення методичного рівня викладання, залучення суб'єктів навчання до

взаємодії. У зв'язку з останнім, вважаємо, що для активної взаємодії викладачів і слухачів доцільно впроваджувати інтерактивні технології навчання. Це дозволить активізувати роботу слухачів, викликати у них зацікавленість до навчання та сформує здатність до культуротворчої діяльності. До головних переваг інтерактивного навчання можемо віднести збагачення життєвого та професійного досвіду майбутніх викладачів, подолання стереотипів у вирішенні різноманітних педагогічних ситуацій.

На підставі вищевикладеного матеріалу дійшли таких **висновків**:

1. У сучасній практиці професійної підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ перевага надається традиційному культурологічному підходу, який орієнтований на репродуктивне засвоєння знань. Професійна підготовка майбутніх військових педагогів має бути зорієнтована на культуротворчий підхід, який спрямований не на передачу знань, а на збагачення професійного і життєвого досвіду, здатності до цілісного сприйняття світу, готовності до збереження, передавання, відтворення та розвитку культури в умовах професійної діяльності.

2. Розвиток культуротворчої компетентності майбутніх військових педагогів мають забезпечити інтерактивні технології навчання, спрямовані на активізацію пізнавальної активності слухачів, розвиток їх комунікативних навичок, здатності до налагодження діалогічної взаємодії.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження вбачаємо у розкритті сутності використання інтерактивних технологій навчання у системі професійної підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ, у розробленні методики застосування технології ситуативного аналізу на заняттях різних видів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бойко О.В.* Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України: [монографія] / О.В. Бойко. – Львів: АСВ, 2014. – 543с.

2. Військова психологія і педагогіка: інноваційний підхід: у 2ч. Ч. 2: підручник / [Ю.С. Красильник, Г.О. Верхованцев, Л.І. Карпова-Чемерис] – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2013. – 336 с.

3. *Вітченко А.* Сучасні підходи до технологізації вищої освіти / А. Вітченко // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2013. – № 1 (27). – С. 48–55

4. *Красильник Ю.С.* Особливості підготовки магістрів педагогіки вищої школи в сучасних умовах / Ю.С. Красильник // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2007. – № 1 (19). – С. 172–179

5. *Литвиновський Є.Ю.* Проблеми професійної освіти військових фахівців та шляхи їх вирішення / Є.Ю. Литвиновський // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2012. – № 1 (25). – С. 127–133

6. *Маслов В.С.* Актуальні фактори розвитку військової освіти / В.С. Маслов // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2013. – № 1 (27). – С. 139–148

7. *Міщенко В.І.* Педагогічна творчість як основа формування інтелекту військового спеціаліста / В.І. Міщенко // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2002. – № 10. – С. 25–30

8. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: [монографія] / М.І. Нещадим – К.: Видавничо-поліграф. центр “Київський ун-т”, 2003. – 852 с.

9. *Панасюк К.В.* Гуманітарні дисципліни як чинник формування духовності майбутніх офіцерів-військовиків / К.В. Панасюк // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2013. – № 1 (27). – С. 176–183

10. *Підласий І.П.* Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2004. – 616 с.

11. *Приходько Ю.І.* Діалог у системі особистісно-орієнтованої самостійної навчально-пізнавальної діяльності / Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – К., 2003. – № 11. – С. 19–31

Н.В. Замотаєва
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

СОВРЕМЕННАЯ ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВВУЗ К КУЛЬТУРОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Статья посвящена исследованию современного состояния развития культуротворческой компетентности будущих преподавателей ВВУЗ.

В содержании научного исследования определены существующие проблемы, выдающиеся достижения и перспективы изучаемого вопроса.

Автор исследовала как расхождения в понимании культуротворческой компетентности, так и в определении путей и подходов к ее развитию в системе профессиональной подготовки военных педагогов.

Ключевые слова: культуротворческая компетентность, педагогическая технология, интерактивное обучение, технология ситуативного анализа (кейс-технология).

N. Zamotaieva
National Defence University of Ukraine
Ivan Chernyakhovskij

CURRENT SITUATION ON PROFESSIONAL PREPAREDNESS OF FUTURE TEACHERS OF HIGHER MILITARY EDUCATION ESTABLISHMENTS FOR CULTURAL AND CREATIVE ACTIVITY

The article deals with the studying of current situation concerning cultural and creative competence development of future teachers of Higher Military Educational Establishments.

The scientific research defines the current problems, the greatest achievements and perspectives of the investigated issue.

The author studied the issues on different approaches to understanding cultural and creative competence as well as ways of its development in the system of professional training of military teachers (case technology).

Key words: cultural and creative competence, pedagogical technology, interactive teaching, the technology of situational analyses, case technology